

מלוז לַמְנַחֵי הַתְּכֵנִיקָה

ספר ראשון

כולל

פָּרָקֵי מְכוּוּנוֹת וּכְלֵי מְלָאכָה הַנְּהוּגִים בְּיוֹתֵר

ספר על פי הכרך הראשון של "מלוזי התכניקה המצויירים"

הוצאת שלומן-אולדנבורג, מינכן-ברלין.

הפר בידי

נ. שיפרים ויחיאל גרינפלד

בהשתתפות

ח. נ. ביאליק ויוסף מישלר

ונערך בידי ה"ועדה לַמְנַחֵי הַתְּכֵנִיקָה" בתל אביב,
על יד "ועד הלשון העברית" בירושלים.

הוצאת "ועד הלשון העברית" בארץ ישראל

הקדמה

הספר הזה, הכולל בתוכו את רשימות המונחים: א) של פרקי מכונות (וב) של כלי מלאכה הנהוגים ביותר, הוא פרי נסיון להתחלת יצירה של טרמינולוגיה עברית לתכניקה (למקצועותיה השונים של זו) ולקביעתה בדרך שטתית. מונחי שני הסוגים הנ"ל נבחרו להתפרסם בדפוס ראשונים, לפי שהם יסודיים, משותפים כמעט לרוב מקצועות התכניקה והמלאכה המצויים ביותר ודרושים לחפצם ולשמושם של רוב בעלי המקצועות ההם. להם אפוא דין הקדימה.

מצד סדורים - ערוכים המונחים בספר זה בהקבלה מדויקת לאותם המונחים עצמם, הסדורים בשש לשונות לועזיות כאחת (אנגלית, גרמנית, צרפתית, רוסי, איטלקית, והישפנית, מלבד ההוספה המיוחדת ברומינית) בכרך הראשון של "מלוני התכניקה המצוירים", הוצאת אולדנבורג, מינכן-ברלין, המפורסמים בכל העולם בשם "מלוני מצוירים לתכניקה של ולומן-אולדנבורג", או בקצור: (I. T. W.)

במלון הלועזי ההוא, בן שש - או שבע - השפות, סדורים, כידוע, המונחים סדור עניני, לפי המקצועות, כרך כרך למקצוע. המונחים שבמחיצת כל כרך לבדו סדורים אף הם קבוצות קבוצות, לפי שכונתם וקרבתם הענינית ובצירוף ציורים, וכל מונח מסומן במספר מיוחד בגבול העמוד שלו. בסוף הכרך שנויים שוב אותם המונחים, ושוב בשש השפות, - אבל בסדר אל-ף-בית לועזי, ובצדו של כל מונח נתונים סמני המספר של העמוד (בקפרות גדולות) ושל המונח (בוזעירות) כסדר בואם בפנים הספר. רשימות אלפביתיות אלה משמשות כעין לוח-מפתחות לתועלת המחפשים.

וכמתכנתו של הכרך הלועזי ממש עשוי גם הכרך העברי. בחלקו האחד - המסודר סדור עניני - הוא כולל את כל רשימות המונחים של שני הסוגים הנ"ל לקבוצותיהם כסדר בואם בכרך הראשון הלועזי, ובהקבלה מדויקת של אלה לאלה בהחלט, ואף כאן מסומנים כל המונחים העברים בסמני מספר מקונים לאלה של הבאים בכרך הלועזי, עמוד כנגד עמוד ומונח לעומת מונח. בחלקו השני - נתונים אותם המונחים עצמם שוב בסדר אחר, בסדר אלף-בית עברי, ושוב כשהם מסומנים בצדם, כל מונח בפני עצמו, בסמני מספרים, של העמוד ושל המונח, להראות על מקומו של כל מונח בפנים הספר העברי והלועזי כאחד.

בעזרת רשימות אלפביתיות אלה - הלועזיות והעבריות, ימצא כל היודע אחת משש, או משבע, השפות הלועזיות הנ"ל את המונח הדרוש לו על נקלה, בין שהוא מבקש את המרגום העברי למונח הלועזי ובין להפך.

הטופס העברי של המונחים הבאים בכרך זה הוכן בתחלתו בשתי נוסחאות, ערוכות בידי אנשים שונים, רחוקים זה מזה רחוק מקום, שעשו במלאכתם איש איש לבדו ועל דעת

עצמו, מבלי לדעת איש על מלאכת חברו. הנוסחה האחת נערכה בידי מר נ. שיפריס, איש ארץ ישראל, קרוב עפ"י אומנותו למקצוע התכניקה השמושי ושוקד זה כמה שנים באמונה רבה ובחבה יתרה על תקנת הטרימינולוגיה העברית שלה. כדון "בעל הקורה" ש.נכנס בעובי הקורה" תקע עצמו אף הוא בהלכה זו ימים רבים והכין לבסוף רשימה של מונחים, שברובם הגדול היו מונחים יפה לתפקידם, ובעיקר – מצד הכשרה השמושי⁽¹⁾. בו בזמן הוכנה באודיסה נוסחה שניה, תרגום מלא של הכרך הראשון למלוני שלומן-אולדנבורג, בידי המתמטיקן והפיזיקן מר יחיאל גרינפלד ובהשתתפותו המתמדת של החתום מטה. אלה הגיעו לעבודתם עפ"י הצעתה של "החברה הפוליטכנית הארצישראלית", שניסדה באודיסה תיכף להכרות בלפור בכונה לסייע להתפתחות התכניקה בא"י להלכה ולמעשה. אחרי גלגולים רבים נודמנו שלשה אלה למקום אחד בא"י ועפ"י הצעת ועד הלשון העברית בירושלים, שנתבע זה מכבר אף הוא, בתוקף צרכי החיים העבריים המתחדשים בא"י, ליצירת טרימינולוגיה עברית לתכניקה, נצטרפו שלשה הנ"ל לחבורה אחת שנספת לה מעתה מן החוץ עוד חבר אחד רביעי, הוא האינדונזר מר יוסף טישלר מתל-אביב⁽²⁾ – ואחרי עבודה משותפת במדיקת כל הזמיר המוכן בידי שני הצדדים, בדיקה יסודית, שיש עמה זקוק, לטוש ושכלול – נתמזגו שתי הנוסחאות והיו לאחת – הוא הספר שלפנינו.

החמר הלשוני הנתון בספר זה, ברובו הגדול, או שהוא שאוב כצורתו מתוך מקורות הספרות העברית רבת התקופות, או שהוא נסמך על אותם המקורות. עם זה הביאו המסדרים בחשבונם – אם כי זוהירות מרובה – גם את המסורת החיה, העברית הדבורית שבא"י. מסורת זו, בכל צעירותה, הריהי קימת בעין, ואין לבטלה, כשם שאין לבטל בהחלט גם את ההשפעה של הערבית על מסורת זו. רק במקום שאין כל ברירה אחרת, לא נמנעו המסדרים גם מחדושי מונחים, אלא שעשו גם זאת זוהירות הראויה ובשקול דעת מרובה. כל מונח מחדוש, בטרם יתקבל, נבחן מצדי צדדים: מצד משמעו השרשי, מצד תבניתו ומשקלו, מצד הכשרו הקולי והשמושי וגו'.

ומובן מאליה, כי חמר הלשון שנמצא "מן המוכן", זה שיש לו יסוד ושרש במקורות ראשונים, מעט ודל הוא מלכלכל את כל צרכי הטרימינולוגיה התכנית החדשים. המסדרים הוכרחו משום כן לא פעם להרחיב את בית קבולן של מלים ישנות "בורוע" וליחד תפקידים מסוימים ומוגדרים לשמות ולפעלים, שבמקורם הראשון נחשבו כגורפים (כגון פטיש, כשיל, כילף, הלמות, קורנס וגו' : או קרדם, גרון וגו' : או משור, מגרה, כגון וכיוצא באלה) ושמושם בא על כן בלשון באופן מעורב ומטושטש. הרחבת לשון מתוכה כגון זו נראית למסדרים לא רק כשרה – אלא להפך: היא היא לדעתם, דרך ההרחבה הנכונה ביותר.

ודבר שאין צריך להאמר, כי מסדרי הספר, בכל שאיפתם להוציא מתחת ידם דבר מתוקן, אינם בטוחים כלל כי עלתה בידם כל שאיפתם. אדרבה, מכירים הם, כי הונח עוד בעבודתם מקום לתקנים ולשכלולים ולחלופי מונח במונח טוב ממנו, והם מביעים בזה מראש את תודתם לאלה שימצאו ליד המסדרים הצעות של מונחים, ההגונים לתפקידים יותר מאלה הבאים בספר זה⁽³⁾. ואולם גם מבלי הגום את ערך עבודתם, רשאים, כמדומה, המסדרים לקוות, כי הונח בזה מעין יסוד ראשון, ואם גם לא שלם, לתחלת יצירה של טרימינולוגיה עברית במקצוע, שהוא לפי שעה עדין חדש לגמרי בעולמנו העברי. נסלל אפוא שביל ראשון וצר לפני אלה שיבאו להרחיבו הלוך והרחב עד היותו לדרך הרבים.

(1) תצוית עבודתו נתפרסמה בוטנה חלקים חלקים בעתון השבועי הארצישראלי: "הפועל הצעיר".

(2) כבדיקת החומר השתתפו לעתים מוטנות, בדרך ארעי, גם קצת בעלי מקצוע וזהו, כמו מר ד. רמז ומר בן-אפרים מתל אביב והמסדרים מביעים להם בזה את תודתם.

(3) אפשר לעשות זאת באמצעות כלי טכטאו של ועד הלשון בירושלים, הרבעון "לשוננו".

לבסוף יש להעיר, כי שנים ממסדרי הספר, ה"ה החתום מטה ומר נ. שיפריס, השתתפו בעבודת המלון גם כחברים של ה"ועדה למונחי התכניקה", הקימת על יד "ועד הלשון העברית" בירושלים וכבאי כחה של זו.

המלון גופו אף הוא יוצא בהוצאת אותו ועד הלשון. לפי זה יש לראות את המונחים שבספר כהצעותיו המוסמכות של "ועד הלשון".

וגם דבר זה יִזְכָּר נא כאן, כי מסדרי הספר, וכן מסייעיהם כולם — עשו במלאכתם, מתחלה ועד סוף, כ מ ת נ ד ב י מ, בלי כל תגמול בצע. גמולם היחידי — תקנת הלשון העברית ותועלת הרבים.

בשם הועדה למונחי התכניקה שעל יד ועד הלשון העברית בא"י, סניף תל-אביב, ובשם מסדרי המלון ח. נ. ביאליק.

חל אביב, י"א תשרי תרפ"ט

נ. ב. על-פי החוזה שבין ועד הלשון העברית בארץ ישראל ובין הוצאת אולדנבורג, חברת מניות במינכן יוצא המלון הזה — דוגמת המלון הרומיני — כתוספת עברית לכרך הראשון של "המלונים המצוירים לתכניקה" (I. T. W.) הוצאת החברה הנ"ל. בכרך הלועזי נתונים, כאמור למעלה בהקדמה, כל המונחים בשש לשונות לועזיות, (מלבד הרומנית) ובצרוף ציורים רבים, הבאים בצדם של כל מונחי פרקי המכונות וכלי המלאכה והנוסחאות החשבוניות. מי שיש בידו הכרך הלועזי בן שש — או שבע — השפות יספח אליו את הטופס העברי. ומי שאין הכרך הלועזי הנ"ל בידו — יוכל להשיגו אצל בי"מ"ס הספרים "מורי"ה" בתל אביב (א"י), שבידו נמסר הממכר הראשי של הספרים הוצאת ועד הלשון העברית בירושלים.

ובזה רואה ועד הלשון העברית בירושלים חובה בעימה לעצמו להביע ברבים את תודתו להוצאת שלומן-אולדנבורג הנכבדה על העין היפה שנהגה בו — בועד הלשון — בתקלה לו מן הצד הפורמלי את אפשרות הפרסום של המלון הזה כתוספת למלונה שלה, מה שהוא דבר השווה לשני הצדדים.